

AGAPIA VECHE

Courte présentation du monastère «Vieille Agapia» du point de vue historique et architectural. On nous signale le fait que la vieille église a été démolie et remplacée par une nouvelle construction. C'est un signal d'alarme pour la protection du patrimoine architectural.

1 Turnul clopotniță cu intrarea în incinta așezării mănăstirești Agapia Veche

Într-o zi de vacanță din august 1991, am urcat la Agapia din Deal, să revăd acea așezare mănăstirească, smerită și luminată, care marchează, în forme de arhitectură populară, locul unor succesive ctitorii voievodale ce încep din secolul al XVI-lea.

După afirmația cronicarului Ion Neculce, Mănăstirea Agapia «cea veche din deal» a fost clădită «cu cheltuiala și agiutorul doamnei Elenii a lui Petru Vodă Rareș», cu «osteniala mitropolitului Nicanor»¹. Alte mărturii din istoria locului acestuia sunt consemnate cu acribie de Nicolae Stoicescu în *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*². Aflăm de aici că mănăstirea cu hramul Sf. Arhangheli este amintită la 1587 mai 29 când nu este numită «nou zidită», ceea ce arată o oarecare vechime; în schimb i se spune «nou zidită» în inscripția panaghiar din 1581, «ceea ce dovedește că fusese construită cu puțin timp înainte, fără să putem



¹ N. Iorga, *Studii și documente*, III, p. 39

² Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, Direcția Patrimoniului Cultural Național, Biblioteca monumentelor istorice din România, București, 1974.

preciza cînd anume»³. Mănăstirea Agapia Veche ar fi deci ctitorită de Petru Rareș sau de Petru Șchiopul, după care, «risipindu-se», a fost clădită din lemn de doamna Anastasia Duca la 1680 și din nou de lemn, la 1820, de monahiile Eupraxia și Febronia; arsă apoi la 1821 «s-au ridicat din temelii de piatră» la 1831 prin rîvna și osînda schimonahiei Sevestia Munteanu, cu ajutorul mitropolitului Veniamin Costachi; în pisană din 1831 se spune că s-au vîndut chiliile pentru a se construi biserica; aceasta s-a ruinat cu desăvîrșire la 1871, fiind reparată la 1872—1873⁴.

Este posibil ca noua construcție de zidărie, ultima amintită, ridicată într-o perioadă în care Agapia din Deal ajunsese la condiția de simplu schit — centrul vieții monahale strămutîndu-se la Agapia din Vale⁵ — să se fi păstrat fără intervenții importante asupra clădirii (pe care nu le

mai aflăm înscrise după această dată nici în *Repertoriul* lui N. Stoicescu nici în ghidurile monumentelor din zonă) astfel cum ne-o înfățișează fotografiile publicate în 1971 și respectiv în 1967 (fig. 2 și 3)⁶ ori cea din fototeca DMI, autor arh. Gh. Vereș, 1975 (fig. 4) sau aceea din august 1986 dinspre turnul clopotniță (fig. 1). Geometria clară a construcției îi conferă puritatea și forța prin care, cu tot aerul ei miniatural, reușește să impună ascultare clădirilor din preajmă.

Pe latura de sud, paraclisul, ca o casă de țară cu un singur nivel, a fost construit în 1846 cu cheltuiala stareței Elisabeta, sora mitropolitului Veniamin Costachi, și terminat «prin osteneala și rîvna schimonahiei Amfilohia Morțun»⁷.

În colțul de sud-est al incintei, turnul clopotniță cu parter din zidărie și cu o arcadă primitoare are etajul construit din lemn, pe plan

³ N. Stoicescu, *op. cit.*, nota 6, p. 34

⁴ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 22—23.

⁵ N. Drăgotescu, D. Bîrlădeanu, Gh. Bunghez, *Monumente istorice din județul Neamț*, Edit. Meridiane, 1971, p. 73.

⁶ Petre Lupan, *Mănăstirea Agapia*, Edit. Meridiane, București, 1967. Vedere dinspre sud-est a bisericii (fig. 2) și respectiv N. Drăgotescu, *op. cit.*, vedere dinspre sud-est a bisericii (fig. 3). Fotografii 1 și 5 (din iulie 1986) aparțin autorului.

⁷ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 22—23.



2.

Biserica Agapia Veche — vedere dinspre sud-est



3. Biserica Agapia Veche — vedere dinspre sud-vest



4. Biserica Agapia Veche — vedere dinspre nord-vest

hexagonal, astfel rotit încît două din colțuri se înscriu pe axul longitudinal al intrării, imprimînd clădirii o notă discret jucăușă. Aici se află spre aducere aminte o lapidară pisanie: «Această Sfîntă biserică cu hramul Schimbarea la față, s-a făcut în zilele lui Duca Vodă și Anastasia Doamna în anul 7188 (1680) luna august 14».

Bine individualizate în comuniunea lor, chiliile din construcțiile de lemn de pe latura de nord, deschise deci spre sud către incintă, se înlanțuie de-a lungul unui pridvor sus-pus, închis în bună parte cu geamlîc, la care se accede prin scări ale căror trepte sînt protejate de ploi și de zăpezi cu lungi obloane de lemn (fig. 5).

Întregul ansamblu mănăstiresc este, pe deal, o mîină de case, adunate într-o poiană largă și împăcate pe deplin, într-o îndelungată conviețuire, cu natura înconjurătoare. Aceasta le-a transmis un ritm și o deschidere prin care reușesc să-și depășească starea lor firavă.

Drumețul este îndemnat să cerceteze îndeaproape locul; «La aproximativ 2 km de Agapia, pe drumul ce duce la Mănăstirea Secu, se păstrează și azi biserica Agapia din Deal. Existenta ca așezămînt monastic încă din...»⁸. Dar în august 1991 găsesc incinta răvășită de urmele unui șantier. Biserica de zidărie a fost demolată cu doi ani în urmă. Avea, după cum mi se spune «ziduri deplasate și fundații slabe». În locul ei este în curs de terminare clădirea unei alte biserici, din lemn de data aceasta, mai mare decît cea veche, cu acoperiș și pereți înveliți în șită, cu o siluetă tradițională, altfel zveltă și armonioasă, însă cu turla cam încărcată cu turnulețe și cu felurite penetrări de acoperișuri.

A dispărut deci locașul vechi de peste o sută de ani, care intrase în memoria locului. Alb și cumpătat, cu măsură strîns în jurul lui însuși, avea monumentalitatea unor modeste înfăptuiri

⁸ N. Drăgotescu, *op. cit.*, p. 73.

de altădată. Deși mai mic, părea mai robust și mai apărat în timp decât noua construcție îmbrăcată în lemn. În a doua jumătate a deceniului trecut arăta încă destul de în putere. Pentru suferințele sale ascunse, s-ar fi găsit, desigur, mijloace de consolidare și restaurare. E drept că acum doi ani, Comisia Monumentelor și Direcția sa operativă nu luaseră încă ființă. Dar nici de atunci încolo, nimeni nu a stabilit vreo legătură cu cei de la monumente.

La DMSI aveam să aflu că Agapia Veche nu este cuprinsă în lista monumentelor istorice și nici în propunerile de includere pe noile liste, cel puțin ca așezare mănăstirească din vremea

lui Rareș și a lui Petre Șchiopul. Mă conving iarăși că lucruri pe care le credeam la locul lor, de mult și îndestul apărate, cu beneficiari dornici să se sfătuiască pentru o cât mai bună gospodărire, au încă de pătimit. În munca anevoioasă, reluată de curînd pentru apărarea monumentelor, Comisia și Direcția trebuie să țină seama, cu acuitate și cu înțelegere, de vremurile grele care au fost și să încerce, pe baza legii și împreună cu toate organismele cărora patrimoniul arhitectural și istoric le aparține în egală măsură, să repună în drepturi și în valoare un tezaur care, altfel, se pierde.

AURELIAN TRIȘCU

5. Corpul de chilii de pe latura de nord. Detaliu

